

**ТЕХНИЧЕСКИ УНИВЕРСИТЕТ – СОФИЯ,
ФИЛИАЛ ПЛОВДИВ
ФАКУЛТЕТ МАШИНОСТРОЕНИЕ И УРЕДОСТРОЕНИЕ
КАТЕДРА „ИНДУСТРИАЛЕН МЕНИДЖМЪНТ”**

Маг. фил. АНЕТ РУМЕНОВА АРАБАДЖИЕВА

**„Чуждоезиковата подготовка – фактор за кариерно развитие в
индустриалните предприятия”**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

**на дисертация за придобиване на образователна и научна степен
"ДОКТОР"**

Област: 3. Социални, стопански и правни науки
Професионално направление: 3.7. Администрация и управление
Научна специалност: Икономика и управление

научен ръководител: проф. д-р ТОНИ МИХОВА

Пловдив
2025

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита от Разширен Катедрен съвет на катедра „Индустриален мениджмънт“ към Факултет по машиностроене и уредостроене на ТУ-София, филиал Пловдив на редовно заседание, проведено на 14.05.2025 г.

Публичната защита на дисертационния труд ще се състои на 30.09.2025 г. от 11 часа в зала 4425 на Технически университет – София, филиал Пловдив на открито заседание на научното жури, определено със заповед № ОЖ-3.7-17 / 03.06.2025 г. на Ректора на ТУ- София в състав:

1. Доц. д-р Георги Димов Георгиев– председател
2. Доц. д-р инж. Таня Бечева Гигова– научен секретар
3. Проф. д-р Нели Андреева Бенчева
4. Проф. д-р инж. Валентина Любенова Николова - Алексиева
5. Доц. д-р Гергана Димитрова Димитрова - Станчева

Рецензенти:

1. Проф. д-р Нели Андреева Бенчева
2. Доц. д-р инж. Таня Бечева Гигова

Материалите по защитата са на разположение на интересуващите се в канцеларията на Факултет по машиностроене и уредостроене на ТУ-София, филиал Пловдив корпус № 4, кабинет № 4239.

Докторантката е в свободна форма на обучение към катедра „Индустриален мениджмънт“ на Факултет по машиностроене и уредостроене. Изследванията по дисертационната разработка са направени от автора.

Автор: маг. фил. Анет Арабаджиева

Заглавие: Изследване на тема **ЧУЖДОЕЗИКОВАТА ПОДГОТОВКА – ФАКТОР ЗА КАРИЕРНО РАЗВИТИЕ В ИНДУСТРИАЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ**

Тираж: 30 броя

Отпечатано в издателство „Имеон“, 2025

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Актуалност на проблема

В условията на глобализация и мултикултурност на съвременния свят владенето на чужди езици представлява ключов фактор за индивидуалния и колективния успех. Чуждоезиковата компетентност допринася за професионалното развитие, стимулира критичното мислене, насърчава креативността и подпомага межкултурната толерантност.

Особено значима е ролята на чуждоезиковата подготовка за служителите в индустриалните предприятия, където ефективната комуникация на международно ниво улеснява достъпа до нови пазари, подобрява бизнес резултатите и създава предпоставки за иновации и конкурентоспособност. Владенето на повече от един език не само разширява професионалните възможности за кариерно развитие на индивидите, но и допринася за устойчивото развитие на икономическите структури в глобален мащаб.

В днешното бързо развиващо се общество, актуалността на разглеждания проблем за чуждоезиковата подготовка като фактор за кариерно развитие на служителите в индустриалното предприятие е по-голяма от всякога. Определяща роля в това отношение играят разгледаните по-долу процеси и фактори.

Глобализацията и пренасянето на бизнеса на международно равнище водят до потребност предприятията да разполагат със служители, владеещи чужди езици. Това е валидно в особено голяма степен за индустриалните предприятия, които често функционират на международно ниво. За отделния служител владенето на чужд език може да бъде ключов фактор за успеха му в такава среда и стимул за развитие на кариерата му в дадено предприятие.

Многоезичието и мултикултурността в съвременния свят са пряко свързани с факта, че все повече предприятия признават тяхното значение и важността им в работна среда. Служителите, които владеят повече от един език, могат да общуват пълноценно и ефективно с колеги, клиенти и партньори от различни култури. Този процес води до по-широка клиентска база и повече

възможности за разширяване на бизнеса и опознаване на международните пазари.

Технологичните промени също допринасят за актуалността на тази тема. От една страна овладяването на нови технологични процеси в дадено производство е неизбежно свързано с ползване на литература на чужд език; от друга, с развитието на технологиите за превод и комуникация, владееенето на чужд език става все по-необходимо и заради ползването им. Владеещите чужд език служители могат да използват тези технологии ефективно, за да се обучават, самообучават и развиват, като по този начин съвсем естествено да постигат успех в кариерата си.

Взаимодействието между образованието и бизнеса е пряко свързано с развитието на икономиката на страната и в този смисъл с развитието на човешкия капитал в работната среда. Основна цел на висшето образование, като сектор на образователната система, е подготовката на висококвалифицирани кадри, развитието на науката, разпространяването на знания, умения и компетентности. Това е дългосрочен процес, чийто краен продукт се реализира на пазара на труда. Бизнесът, от друга страна, е ползвателят на научния потенциал и на образователния продукт. Затова бизнес организациите се възприемат не просто като инструмент за инвестиции, а като ресурс със стратегическо значение.¹

Взаимодействието между висшите училища и индустриалните предприятия е двустранен процес, отворен включително и към непрекъснатото подобряване на езиковите компетенции на персонала във всяка една индустриална структура. То води както до подобряване качеството на образование, така и до повишаване на конкурентоспособността на бизнеса.

При съвременните темпове на развитие всичко това обуславя актуалността на изследването и важността на тематиката на настоящия дисертационен труд, който разглежда очертаващите се проблеми и анализира текущото състояние на сътрудничеството между висшето училище и бизнес организациите в България чрез примера на конкретни предприятия и конкретно учебно заведение. Актуален и основен проблем тук е чуждоезиковата подготовка като фактор за кариерно развитие на служителите в индустриалните предприятия в индустриална зона Пловдив. Изследват се

¹ Дакова, М. (2023) ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ И ИНДУСТРИАЛНОТО ПРЕДПРИЯТИЕ В УСЛОВИЯТА НА КОНКУРЕНТНА БИЗНЕС СРЕДА, ПУ, ФИСН

съществуващи връзки и зависимости чрез примера на обучението по английски език в ТУ-София, филиал Пловдив и бизнеса в индустриална зона Пловдив.

2. Обект и предмет на дисертационния труд

Обект на изследване на настоящия дисертационен труд са човешките ресурси и ролята на тяхната езикова компетентност и чуждоезикова подготовка за успешното им кариерно развитие в индустриалното предприятие.

Предмет на изследването е влиянието на чуждоезиковата подготовка (в частност английски език) върху възможностите за професионално и кариерно развитие на служителите (мениджърите) в индустриалните предприятия (в частност индустриални предприятия в индустриална зона Пловдив), включително за ефективната им реализация, израстване и кариерна мобилност в условията на глобализирана работна среда.

3. Цел и задачи на дисертацията

Основната **цел** на настоящото изследване е да се анализира и оцени ролята на чуждоезиковата подготовка като фактор за кариерното развитие на човешките ресурси в индустриалните предприятия и да се формулират методически насоки за подобряването ѝ.

Формулираните по-долу **изследователски задачи** следват логическата връзка между посочените тема, обект, предмет и цели на изследването:

1. Преглед на академични изследвания и литературен обзор на теории, концепции и виждания за ключовите понятия в дисертационното изследване.
2. Определяне ролята и значението на факторите, влияещи върху кариерното развитие.
3. Представяне на съвременните концепции за влиянието на чуждоезиковата подготовка на служителите върху тяхното кариерно развитие.
4. Анализ на структурата и тенденциите в развитието на индустрията в Пловдив през последното десетилетие.
6. Анализ на преподаването на английски език в Технически университет София, филиал Пловдив.
7. Разработване на методология на изследване на актуалния проблем в този дисертационен труд и провеждане на собствено емпирично изследване.

8. Анализ на резултатите от проведеното авторско изследването и разработване на концептуален модел за подобряване на сътрудничеството между университета и бизнеса.

4. Научна новост

Резултатите от авторското изследване доказват, че чуждоезиковата подготовка е важен фактор за кариерно развитие на служителите в индустриалните предприятия.

5. Практическа приложимост

Резултатите от авторското проучване могат да бъдат внедрени в дейността на индустриалните предприятия под формата на обучения по английски език (технически и бизнес английски език) на служителите, както и в допълнителни часове по английски език (технически и бизнес английски език) през втората учебна година на студентите и интензивен езиков курс в последния семестър на обучението им в ТУ- София, филиал Пловдив

6. Аprobация

В процес на внедряване е актуализирането на чуждоезиковата подготовка на студенти от ТУ- София, филиал Пловдив

7. Публикации

Основни постижения и резултати от дисертационния труд са публикувани в 4 научни доклада, от които 2 самостоятелни и 2 в съавторство.

8. Структура и обем на дисертационния труд

Дисертационният труд е в обем от **155** страници, като включва увод, **3** глави за решаване на формулираните основни задачи, заключение, списък на основните приноси, приложения и използвана литература. Цитирани са общо **109** литературни източника, като **31** са на латиница и **16** на кирилица, а останалите са интернет адреси. Работата включва общо **12** фигури и **14** таблици. Номерата на фигурите и таблиците в автореферата съответстват на тези в дисертационния труд.

II. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

ГЛАВА 1. ТЕОРЕТИЧНИ АСПЕКТИ И СЪВРЕМЕННИ ВИЗИИ ЗА ВЗАИМОЗАВИСИМОСТТА МЕЖДУ КАРИЕРНОТО РАЗВИТИЕ, ВИСШЕТО УЧИЛИЩЕ И ЧУЖДООЕЗИКОВАТА ПОДГОТОВКА

Първа глава има обзореен характер. В нея е представена теоретичната част на изследването. Ключовите понятия са кариера, кариерно развитие, висше училище и чуждоезикова подготовка. Направен е исторически обзор и са систематизирани основни теоретични постановки, теории, концепции и виждания за термините кариера и кариерно развитие. Представени са актуални концепции, тенденции и модели за влияние на чуждоезиковата подготовка върху кариерното развитие. Разгледана е съвременната визия на чуждоезиковата подготовка и нейната роля в условията на индустрия 4.0 и дигитална трансформация. В бързо развиващия се и динамичен свят, в който живеем, човешкият капитал е ключов фактор в икономическите процеси и международния бизнес. Част от човешкия капитал са езиковите умения на индивида. Научният проблем е свързан с въпроса носи ли стойност владението на езици? В индустрия 4.0 английският език се разглежда като основен език на иновациите и като корпоративен език на бизнеса. В този смисъл, отговорът на поставения по-горе въпрос е да – владението на чужд език, в частност английски език, има стойност в съвременния бизнес-ориентиран свят. Разгледани са и други важни фактори за кариерно развитие на индивида и на служителите в индустриалните предприятия.

1.1. Кариера и кариерно развитие – теории, концепции и виждания

Терминът “*кариера*” има богата история и множество значения. Произлиза от латински език - *carrus* (колесница), за да се появи в английския език около 1534 година като *career* - пътека, път на действие. С течение на времето, неговото значение се развива и в началото на 19-ти век започва да придобива някои от конотациите, които асоциираме днес.

Според online etymology dictionary² през 1803 година навлиза и семантичното разширение за професионален път/живот. Oxford English dictionary³ предлага дефиниция за *кариера* - професионален път или развитие на работното място,

² Online etymology dictionary, <https://www.etymonline.com/word/career>

³ Career- Oxford English Dictionary, <https://www.oed.com/search/dictionary/?scope=Entries&q=career>

което предлага възможност за растеж и напредък. За основоположник на съвременното разбиране и проучване на кариерата и отделната личност се смята Франк Парсън, който през 1909 година публикува своята книга “Избор на професия”, по-късно развита в Теория за личностните черти и факторите. Парсън разглежда две основни характеристики - личностните черти, свързани с индивидуалните качества на хората, които търсят работа и кариерно развитие, от една страна, и факторите, касаещи възможни работни места и конкретни професии, от друга. Още от времето на Франк Парсън понятията кариера, професия и работа се възприемат като синоними.

Съвременните дефиниции за кариера подчертават динамичната природа на кариерата и важноста на индивидуалните ценности и избори. Кариерата представлява нашата експертиза, нашата професия и в крайна сметка нашата самоличност. Тя определя кои сме ние и какво правим. Кариерата е нещо, което се изгражда с времето и устоява.⁴

1.2.Теории, концепции и виждания за кариерно развитие

Кариерното развитие се определя като "взаимодействие между психологически, социологически, икономически, физически фактори и фактори на случайността, които оформят последователността на отделните длъжности, професии или кариери, с които лицето се занимава в рамките на своя живот".⁵

В контекста на изследването, следните теории са обект на внимание:

- **Теорията на Едгар Шейн "Котва на кариерата"**

Теорията акцентира върху предпочитанията на индивида към определена професионална сфера, която пряко отговаря на уменията, компетенциите, амбициите и очакванията му. Кариерната котва може да бъде описана като вътрешен компас, мотиватор или водач, който насочва и определя кариерата на човек.⁶ Според Шейн „кариерните котви“ са отражение на талантите, уменията, мотивите, потребностите и ценностите на хората.⁷

⁴Bersin, G.(2017) Catch the wave,[The changing nature of careers in the 21st century | Deloitte Insights](https://www.deloitte.com/insights)

⁵ КРИБ, (2014) Стратегически развитие на персонала чрез квалификационен коучинг, Кариерно развитие- концепции, изследвания, тенденции и прогнози – Студия

⁶Ченгелова, Е.(2019) Изследване на привлекателността на професиите: теоретична начала и базисни методологически постановки, ISBN 978-954-9719-97-0, ОМДА

⁷Банкова, И. (2023) Кариерните котви на Едгар Шейн, <https://iskrabankova.com/>

- **Теорията “Дъгата на жизнената кариера”/Теория за развитието през целия живот**

Според Донълд Сюзър, кариерното развитие е процес, продължаващ цял живот - човек играе девет роли: дете, учещ (ученик и студент), работещ, почиващ, гражданин, родител, съпруг/а, поддържащ дома и пенсионер. Сцена за развитието на тези девет роли са домът, училището, работата и общността.⁸ Неговата теория обединява професионалния път и ролите на индивида в модел, напомнящ дъга и наречен **Дъгата на жизнената кариера**.

- **Концепция за променливата кариера**

Според Дъглас Хол, човек с променлива кариера е този, който активно и постоянно усъвършенства кариерния си път, за да се адаптира в заобикалящата го среда.⁹ Личност с такава кариера е гъвкава, мобилна и постоянно променяща се, заедно с променящата се бизнес среда, способна да приветства всяка предоставена възможност и да проучва нови начинания.

- **Кариера без граници (boundaryless career)**

Такава кариера е чудесна за индивиди, които са творчески настроени и предпочитат разнообразна, динамична и пълна с предизвикателства работа¹⁰. Личност с такава кариера не се съобразява с традиционни трудови модели и ограничения, наложени от организацията, а постоянно търси нови проекти, участва в различни обучения, сменя бизнес среди и дори променя географското си положение. В кариера без граници основно понятие е кариерната мобилност. Кариерно мобилна личност е тази, която активно навигира своите професионални роли, управлява проекти и си сътрудничи с други личности като усвоява знания, опитност и умения. Важно за нея е да разширява своята бизнес среда, да се самоусъвършенства постоянно и да развива нов начин на мислене, свързан с растеж в кариерата.

В обобщение на казаното дотук, за целите на дисертационния труд следва да се подчертае, че всяка една от теориите и концепциите за кариерно развитие дава своите практически насоки и формулира набор от възможности за реализирането му. Теориите поставят акцент върху различните фактори,

⁸Ченгелова, Е. (2019) Изследване на привлекателността на професиите: теоретична начала и базисни методологически постановки, ISBN 978-954-9719-97-0, ОМДА

⁹Hsi, T. (2023) Protean & Boundaryless Career – Advantages and Strategies

<https://www.linkedin.com/pulse/protean-boundaryless-career-advantages-strategies-cdasg>

¹⁰Ченгелова, Е. (2019) Изследване на привлекателността на професиите: теоретична начала и базисни методологически постановки, ISBN 978-954-9719-97-0, ОМДА

влияещи върху кариерното развитие, помагат при организиране и обобщаване на информация, дават насоки при формулиране на цели и подпомагат изборите по пътя на професионалното развитие на индивида.

1.3.Фактори, влияещи върху кариерното развитие

Процесът на кариерно развитие се дефинира като “взаимодействие между психологически, социологически, икономически, физически фактори и фактори на случайността, които оформят последователността на отделните длъжности, професии или кариери, с които лицето се занимава в рамките на своя живот”.¹¹

Изхождайки от целите на изследването, разграничаваме следните фактори, които оказват пряко или косвено влияние върху професионалната реализация и кариерното развитие на индивида:

1. Личностни качества на индивида;
2. Образование, професионални обучения, курсове, тренинги и семинари;
3. Чуждоезикова подготовка;
4. Поведение на работното място и самоизява на служителя;
5. Работоспособност и оценка на качествата;
6. Изпълнения на задълженията на работното място;
7. Състояние на компанията и фирмена репутация;
8. Желание за промяна на работната позиция или компанията.

1.4. Висше училище и чуждоезикова подготовка

1.4.1.Висше училище

Висшето образование е „независимо“¹². Осъществява се в съответствие с общочовешките нрави, ценности и традиции, не се влияе от религия и политика. Дейността е организирана така, че да гарантира спазването на академичната автономия.¹³

В България към момента действат 51 акредитирани висши училища, предлагащи обучение в България в рамките на 52 професионални направления. В системата на висшето образование в България се обучават над 180 000 студенти.

¹¹КРИБ, (2014) Стратегически развитие на персонала чрез квалификационен коучинг, Кариерно развитие- концепции, изследвания, тенденции и прогнози – Студия

¹² Закон за висше образование в България, МОН <https://web.mon.bg/bg/57>, 12.2022

¹³[Дефиниция на висше образование - Закон за висшето образование съвет на ректорите Съдържание Общи положения 5 \(obuch.info\)](#)

Образованието е сложен и многофункционален процес, който включва придобиване, усвояване и предаване на знания, умения, ценности и нагласи. То е основен инструмент за промяна, прогрес и развитие в обществото. Образованието е процес на самоформиране и самоопределяне на индивида.

Болонският университет, основан през 1088 година, е най-старият съществуващ университет в Европа, смятан за Алма Матер на всички съвременни университети. Следват университетите в Оксфорд (1096) и Кеймбридж (1209). До 1500 година в повечето европейски страни има университети.

Според Вергер¹⁴ съвременният термин за университет датира още от латинското *universitas*, което означава „тотално“ или „цялото“. Рюг¹⁵ твърди, че „университетът е европейска институция...Никоя друга европейска институция не се е разпространила в целия свят по начина, по който традиционната форма на европейския университет го направи“. Кер¹⁶ споделя, че „университетът е част от общата социално-икономическа и политическа структура на дадено общество и епоха. Висшето образование, получавано в университета, има като основна характеристика възможността да се трансформира в съответствие с променящите се ситуации“. По-късно в своя труд Кер¹⁷ разглежда висшето училище като „фабрика за знания - knowledge factory“. Ясперс¹⁸ пък отчита, че „университетът е мястото където се търси истината и знанието чрез преподаването“¹⁹. Стоянова Д. и колектив²⁰ посочват, че университетите имат важна роля за развитието на човешки капитал и резултатът от тяхната дейност е успешното реализиране на кадрите на пазара на труда.²¹

¹⁴ Verger, J. (1992a). Patterns. In W. Rüegg (Ed.), A history of the University in Europe: Vol. 1., Universities in the Middle Ages (pp. 35–76). Cambridge: CUP

¹⁵ Rüegg, W. (1992) “Themes.” In H. de Ridder-Symoens (Ed.), A history of the university in Europe: Volume 1, Universities in the Middle Ages (pp. 3–34). Cambridge: Cambridge University Press

¹⁶ Kerr, Steven, (1995), The Academy of Management Executive; n the folly of rewarding A, while hoping for B, Feb 9, 1; ABI/INFORM Global, pg. 7

¹⁷ Kerr, C. (2001). The Uses of the University ([edition unavailable]). Harvard University Press. Retrieved from <https://www.perlego.com/book/1147555/the-uses-of-the-university-pdf> (Original work published 2001)

¹⁸ Jaspers, K. (1965). The idea of the university, ed. K. Deutsch. London: Peter Owen Ltd.

¹⁹ Дакова, М. (2023) ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ И ИНДУСТРИАЛНОТО ПРЕДПРИЯТИЕ В УСЛОВИЯТА НА КОНКУРЕНТНА БИЗНЕС СРЕДА, ПУ, ФИСН

²⁰ Стоянова, Д, Маджурова Б., Димитрова Г., Райчев С., 2020, Насърчаване на сътрудничеството между висшите училища и бизнеса, Стратегии на образователната и научната политика, В.28, Н.5. с 457

1. ²¹ Дакова, М. (2023) ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ НА ВИСШЕТО ОБРАЗОВАНИЕ И ИНДУСТРИАЛНОТО ПРЕДПРИЯТИЕ В УСЛОВИЯТА НА КОНКУРЕНТНА БИЗНЕС СРЕДА, ПУ, ФИСН

1.4.2. Чуждоезикова подготовка

Историята на чуждоезиковото обучение е разгледана в исторически план от Древния свят, през Средновековието и Ренесанса, до последните столетия и днес. В наши дни се предполага, че около 60% от населението са мултиезични. Общият тренд през 21 век е превръщането на английския език в съществена част от бизнеса, която осигурява ефективна комуникация и международна конкурентоспособност. Служителите, които владеят английски език, имат предимство в международната бизнес среда и могат по-лесно да се интегрират в глобалния пазар. В новия динамичен свят владението на чужд език е задължителен компонент от знанията и уменията на можещия и конкурентен съвременен гражданин на света. Езикът е стратегически ресурс, който определя икономическите възможности на компаниите и кариерното развитие на служителите в тях. Чуждоезиковата подготовка, особено владението на английски език, се утвърждава като основен фактор за успешната интеграция на новите технологии в индустриалната среда, характерна за Индустрия 4.0. Служителите, които разполагат с необходимите езикови умения, са по-подготвени за адаптация към бързо променящата се технологична среда и същевременно демонстрират висока конкурентоспособност на глобалния пазар. Тези умения не само улесняват внедряването на иновации, но и подкрепят професионалното развитие, като създават нови възможности за обучение, кариерно израстване и лидерство. Дейвид Кристъл, британски лингвист,²² обсъжда социалните, културни и лингвистични аспекти на английския език и неговото глобално разпространение и показва, че английският е избран за корпоративен език в 85% от топ 500 глобални компании, като тези компании обикновено имат мултинационални екипи, които използват английския за вътрешна комуникация, независимо от националността на служителите. Това подчертава важността на английския не само като инструмент за междинна комуникация, но и като основен фактор за глобализацията на бизнеса и сътрудничеството в мултинационалните компании. Авторът акцентира върху значението на английския като корпоративен и международен език, който не само че преодолява езиковите бариери, но и формира нова динамика на работната среда, като улеснява координацията. В съвременната литература чуждоезиковата подготовка и

²² Crystal, David (2003) „English as a Global Language” – Cambridge University Press, ISBN-10 0-521-53032-6

компетентност се разглеждат като важна форма на човешкия капитал²³, директно свързана с конкурентоспособността на служителите и компаниите в глобалната икономика. Албърт Саиз, професор по икономика в Масачузетския технологичен институт (MIT)²⁴ анализира как владението на чужд език може да доведе до по-високи доходи. Саиз предоставя ценни прозрения за значението на чуждоезиковите умения като компонент на човешкия капитал и тяхното влияние върху професионалното развитие и икономическите резултати на индивидите. Концепцията за чуждоезиковия капитал разглежда чуждия език не само като допълнителна квалификация, но и като решаващ фактор, който позволява на служителите да реализират по-висок професионален потенциал и да получават по-добри позиции и възнаграждения. В този смисъл чуждоезиковата подготовка пряко увеличава стойността на човешкия капитал.

ИЗВОДИ И ОБОБЩЕНИЯ ОТ ПЪРВА ГЛАВА

В първа глава на дисертационния труд е представена теоретичната рамка на изследването. Представен е исторически и научен обзор на термините кариера, висше училище и чуждоезикова подготовка. Разгледани са теории за кариерното развитие, както и актуални концепции и модели на чуждоезиковата подготовка, описани са факторите, които влияят върху кариерното развитие на служителите в индустриалното предприятие.

Обектът и предметът на дисертационния труд са разгледани в исторически план, с теоретични доказателства и научен разбор.

Изведени са следните констатации:

1. Висшето образование предоставя на индивида необходимите знания, умения и компетенции, които ще го подготвят за успешна професионална кариера и личностно развитие.
2. Целта на езиковата подготовка е да осигури ефективно владение на един или повече езици с цел обогатяване на комуникационните умения на индивида и предоставяне на възможности за кариерно развитие.
3. Английският език е ключов фактор за кариерното развитие в индустриалните предприятия. Глобалните тенденции в бизнеса и

²³ Bourdieu, Pierre. 1992. Language and Symbolic Power. Cambridge: Polity Press.

²⁴ Saiz, Albert (2005), Listening to What the World Says: Bilingualism and Earnings in the United States, Review of Economics and Statistics

индустриалните сектори подчертават важността на владението на английски език за служителите в тези области.

4. Бизнесът е потребител на кадрите, създадени от университетите. Той им предлага възможности за развитие в професионален план.

5. Взаимодействието между висшето образование, английския език и бизнеса е разгледано на базата на модела чуждоезиковата подготовка като фактор за кариерното развитие на служителите в индустриалното предприятие.

6. Общата тенденция в последните години е, че английският език е не само основен елемент в кариерното развитие, но и става все по-необходим в световен мащаб поради увеличаващата се глобализация и свързаните с нея изисквания за международна комуникация и сътрудничество. Английският език продължава да бъде ценен ресурс за професионалисти, които търсят успешно кариерно развитие в глобалния бизнес и индустриалния контекст.

ГЛАВА 2. ВЗАИМОДЕЙСТВИЕТО МЕЖДУ ВИСШЕТО УЧИЛИЩЕ, ЧУЖДООЕЗИКОВАТА ПОДГОТОВКА И ИНДУСТРИАЛНОТО ПРЕДПРИЯТИЕ

2.1. Бизнесът и индустриалното предприятие

Историята на **бизнеса** отразява развитието на човешкото общество, технологията и културата. Направен е исторически обзор на бизнеса – от Древността, през Средновековието и Великите Географски открития, разгледана е Индустриалната революция, за да се стигне до съвременния бизнес и Индустрия 4.0.

Съвременни технологии в **индустриалните предприятия**: Съществуването на индустриалните предприятия днес е неразривно свързано с развитието на **Индустрия 4.0**. Терминът обозначава новата вълна на индустриализация, в която цифровите технологии и системите за автоматизация играят водеща роля. Според Клаус Шваб²⁵, Индустрия 4.0 е "интеграцията на цифрови технологии с индустриални процеси, което води до нов етап в производството, свързан с интернет на нещата, изкуствен интелект и автономни системи". За

²⁵ Schwab, K. (2016). *The Fourth Industrial Revolution*. World Economic Forum.

Бриньолфсон и МакАфи²⁶ дигитализацията и автоматизацията променят основите на производствената индустрия, което води до "непрекъснат реинженеринг на производствени процеси и бизнес модели".

Предизвикателства пред съвременните индустриални предприятия: Съществуването на индустриалните предприятия днес е свързано с редица нови социални и икономически предизвикателства. Компаниите трябва да се адаптират към глобални изисквания за качество и ефективност.

Съществени тенденции и бъдеще на индустриалните предприятия: В бъдеще индустриалните предприятия ще продължат да се адаптират към новите технологични тенденции и да бъдат ключови играчи в глобалната икономика.

В заключение, индустриалното предприятие днес е в процес на значителна трансформация. То преминава от традиционни модели на производство към нови цифрови и автоматизирани системи, които предлагат нови възможности и предизвикателства за бизнеса, работната сила и обществото като цяло. Историята на индустриалните предприятия е не само история на технологиите, но и на социални и икономически трансформации, които формират съвременните индустриални и икономически структури.

2.2. Структура и тенденции в развитието на индустрията в Пловдив през последното десетилетие

Бурното икономическо развитие на Пловдив предизвиква сравнително висок научно-изследователски интерес. Прегледът на актуални информационни източници показва широко цитираната информация в медиите – „най-голям брой работни места в промишлеността; най-голям по размер мехатроника и аутомотив клъстер; най-много работни места, създадени от чуждестранни компании; най-голям размер на добавената стойност, най-висок ръст в абсолютни стойности на работните места в промишлеността в средносрочен план, основно задвижван от новите чуждестранни инвестиции в мехатроника и аутомотив сектора (Капитал, 2023).²⁷

- **Развитие на индустриалните зони**

²⁶ Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). *The Second Machine Age*. W.W. Norton & Company

²⁷ Михова, Т. , Стайков, Ал. (2023) „Предизвикателства пред икономическото развитие на регион Пловдив“ - Дни на науката-2023- СУБ

През разглеждания период особено важна роля за индустриалното развитие на областта има Тракия икономическа зона (ТИЗ) – най-големият индустриален проект в България и един от най-мащабните в Югоизточна Европа²⁸. В резултат на развитието на ТИЗ, в областта са привлечени над 180 компании, които към 2018 г. са вложили над 2 млрд. евро инвестиции и са разкрити над 30 000 работни места). Това извежда Пловдивска област на лидерско място по привлечени чуждестранни инвестиции в страната. Сред ключовите инвеститори, установили производствени бази в зоната, Liebherr, Schneider Electric и Ferrero (чрез дъщерното “Агри България”) Индустриална зона Марица е домакин на заводите на Liebherr и Schneider Electric, което я превръща в едно от ядрата на машиностроенето и електротехниката в региона. Благодарение на успехите на ТИЗ, град Пловдив е класиран на 3-то място в категория „Стратегия за привличане на преки чуждестранни инвестиции“(FDI Strategy) сред малките европейски градове на бъдещето 2018/2019 г., а регионът Пловдив е на 4-то място в Европа в същата категория според класация на *Financial Times*.²⁹ Това международно признание подчертава ефективността на индустриалните зони в областта за привличане на инвестиции. Понастоящем текат и проекти за нейното разширяване и модернизирание³⁰ – разработване на първия в ЕС въглеродно-неутрален индустриален парк като част от зоната, с очаквани нови инвестиции през следващите години³¹.

- **Тенденции в индустриалното производство, инвестициите и заетостта**

Производствените показатели на индустрията в Пловдивска област отбелязват стабилен ръст през 2015–2025 г. Това развитие отрежда на Пловдивска област второ място по обем на икономиката в България след столицата София. Преработващата промишленост е основен двигател – тя нараства както като обем, така и като дял в износа на региона. След глобалната финансова криза 2009 г. се наблюдава преструктуриране на индустрията:

²⁸ Тракия икономическа зона: Обзор на 2018 <https://tez.bg/bg/trakia-ikononicheska-zona-obzor-na-2018/>

²⁹ Тракия икономическа зона: Обзор на 2018 <https://tez.bg/bg/trakia-ikononicheska-zona-obzor-na-2018/>

³⁰ Порязова, В. (2025), Чакаме инвестиции за 4 млрд. до 20 години край Пловдив <https://www.marica.bg/>

³¹ Порязова, В. (2025, Индустриалната зона край Пловдив става модел за ЕС <https://www.marica.bg/>

традиционни трудоемки сектори (напр. производството на облекло и текстил) намаляват тежестта си, докато отрасли с по-висока добавена стойност като производство на електрически съоръжения, автомобилни части, машини и оборудване бележат ръст.³² Тази трансформация е движена от навлизането на чужди инвестиции и технологии, които ориентират местното производство към продукти за глобалния пазар.

Чуждестранните инвестиции и глобализацията:

Интеграцията на България в ЕС (2007 г.) и глобалните пазари превръщат Пловдивския регион в притегателен център за чужди инвеститори. Множество международни компании избират района за своето производство, което носи капитал, ноу-хау и достъп до външни пазари. Пример за това са инвестициите на чуждестранни лидери като Liebherr (строителна и минна техника), Schneider Electric (електрооборудване) и Ferrero, които не само влагат средства, но и интегрират местните заводи в своите глобални вериги на доставка³³. Чуждите инвестиции имат мултиплициращ ефект – създават работни места, повишават износа и стимулират местни поддоставчици. Именно благодарение на активното привличане на инвеститори Пловдив се нарежда сред водещите региони по индустриално развитие. Както посочва икономически анализ, Тракия икономическа зона се е превърнала в “двигател на растежа и заетостта” за Пловдив и региона³⁴, подкрепяйки високите темпове на увеличение на БВП след 2015 г. (двучифрени ръстове).³⁵

2.3. Взаимодействие между висше образование, английски език и бизнеса

Взаимодействието между висшето училище и бизнеса е в основата на създаване на нужните специалисти, чиято чуждоезикова подготовка допринася за професионалния им път и развитие в кариерата. Добрата чуждоезикова подготовка на служителите в индустриалното предприятие може да ускори тяхното кариерно развитие, осигурявайки възможности за международно сътрудничество, обучение и общуване с глобални клиенти и

³² Вуцова, А. Митов, Е., Иванова-Барес, А.- ИНДУСТРИАЛНИТЕ ЗОНИ – ОЦЕНКА НА ФАКТОРИТЕ ЗА УСПЕХ И РАЗВИТИЕ, ISSN 0013-2993 (2020)

³³ [ОБЛАСТ ПЛОВДИВ – профил на областта | Сп. Noblesse Oblige | Актуално | Българска стопанска камара](#)

³⁴ Вуцова, А. Митов, Е., Иванова-Барес, А.- ИНДУСТРИАЛНИТЕ ЗОНИ – ОЦЕНКА НА ФАКТОРИТЕ ЗА УСПЕХ И РАЗВИТИЕ, ISSN 0013-2993 (2020)

³⁵ Вуцова, А. Митов, Е., Иванова-Барес, А.- ИНДУСТРИАЛНИТЕ ЗОНИ – ОЦЕНКА НА ФАКТОРИТЕ ЗА УСПЕХ И РАЗВИТИЕ, ISSN 0013-2993 (2020)

партньори. Глобализацията, технологичните тенденции и нуждата от международно сътрудничество изискват владение на английски език, което се оказва ценен актив за професионалистите в индустриалния сектор, отварящ врати за международно сътрудничество, обучение и кариерно развитие в световен мащаб.

2.4. Характеристика на чуждоезиковата подготовка в Технически университет – София, филиал Пловдив като основно висше училище, подготвящо кадри за предприятията от индустриална зона Пловдив

ТУ - София, филиал Пловдив е тясно свързан с подготовката на кадри за индустриалните предприятия в регион Пловдив, поради което и интересът на автора в рамките на този дисертационен труд е насочен само върху Технически университет София, филиал Пловдив с фокус преподаване на английски език на студентите в университета и характеристики на тяхната чуждоезиковата подготовка. Чуждоезиковото обучение е задължителен учебен курс от бакалавърската програма – всички студенти изучават английски език в първи курс. Целта на учебната дисциплина е да се изградят у студентите езикови умения, които са необходими за бъдещата им реализация като специалисти в тяхната конкретна област. Знанията и уменията, придобити по време на чуждоезиковата подготовка, създават предпоставки за широка реализация на студентите както в национални, така и в международни компании, където доброто владение на чужд език е задължително изискване и предпоставка за кариерно развитие на завършващите ТУ-София, филиал Пловдив като бъдещи служители в индустриалните предприятия. Освен надграждане и усъвършенстване на уменията по общ език, направление *Чужди езици* включва в програмата и изграждане на умения за боравене със специализирани технически текстове и терминология, съобразени с направлението на различните специалности, както и добро владение на бизнес английски език. Използваните функционално-комуникативни методики на преподаване са съобразени с международните програми в тази област. В този смисъл чуждоезиковата подготовка се актуализира всяка година, в зависимост от нивото на владение на езика от студентите. Обучението по английски език по специалността (различно за всяка специалност в двата факултета), както и по бизнес английски език, е приоритет и необходимост за една добра чуждоезикова подготовка на студентите, отговаряща на изискванията на бизнеса.

ИЗВОДИ ОТ ВТОРА ГЛАВА

Във втора глава на дисертационния труд са разгледани в исторически план бизнесът и индустриалното предприятие, представени са структурата и тенденциите в развитието на индустрията в Пловдив през поседното десетилетие. Като конкретно проявление на разгледаното по-горе взаимодействие между висшето образование, английския език и бизнеса, е направено детайлно описание на чуждоезиковата подготовка в ТУ – Филиал Пловдив, чиято насоченост е към професионалната реализация на подготвяните кадри в англоезична корпоративна среда. Тясното сътрудничество между бизнес организациите, включително индустриалните предприятия и образователни институции, е от съществено значение за постигане на иновации и технологичен напредък. Това сътрудничество може да доведе до значителни ползи за всички страни и да подпомогне устойчивото икономическо развитие.

ГЛАВА 3. МЕТОДОЛОГИЧЕСКИ ПОДХОД И АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОТ ИЗСЛЕДВАНЕТО НА ЧУЖДООЕЗИКОВАТА ПОДГОТОВКА КАТО ФАКТОР ЗА КАРИЕРНО РАЗВИТИЕ В ИНДУСТРИАЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ

По време на работата върху настоящия дисертационен труд беше обмислено, разработено и проведено авторско изследване на проблема в рамките на предприятия в обхвата на Пловдивската икономическа зона с цел осъществяване на обратна връзка за едно от водещите висши училища в региона, подготвящо кадри за съответния индустриален клон.

Избраният метод за провеждане на **количественото изследване** е посредством **онлайн анкета**.

Избраният метод за провеждане на **качественото изследване** е **структурираното интервю**.

Методологията на конкретното за дисертационния труд собствено изследване обхваща две взаимносвързани методики:

- Оценка на важността на основните фактори, които влияят върху кариерното развитие на човешките ресурси.щ
- Оценка на влиянието на чуждоезиковата подготовка върху кариерното развитие на човешките ресурси

За изпълнението на целта и задачите на изследването са използвани методи за придобиване на първична емпирична информация, метод на анкетиране, структурирано интервю и други. Широко приложени са методите на наблюдението, анализа, сравнението и описанието. Използвани са още математически и статистически методи. Анализът на състоянието на системата за управление на човешки ресурси в индустриални предприятия е разработен на база проведено собствено изследване в 16 индустриални предприятия в България в периода октомври 2023 – март 2024 година. От тях 8 са големи предприятия и 8 – средни, които са разположени в Пловдивска област. Шест от изследваните предприятия са с чуждестранен мениджмънт (Германия, Франция, Австрия, Швеция, Дания, Белгия). Останалите са с управление от български мениджъри. В тях работещите са от секторите: металургия и производство на метални изделия; производство на машини и оборудване; оптика и електроника, производство на хранителни продукти, напитки и тютюневи изделия; производство на текстил и облекла; производство на хартия и картони; производство на химически вещества, продукти и влакна.

Участниците по първата методика са 865 човека. Изследването по първата методика обхваща три етапа.

През **първия етап** се уточняват изследваните предприятия. Предприятията са избрани по критерий големи и средни предприятия, с обособени отдели по управление на човешките ресурси. Анкетната карта съдържа три раздела.

Първият раздел включва 7 въпроса и е свързан с профила на респондента и дава информация за неговата длъжност, възраст, пол, образование, както и информация за чуждоезиковата подготовка.

Вторият раздел съдържа 1 въпрос, свързан с определяне важността на основните фактори, водещи до по-високото кариерно развитие. Изброени са 6 фактора, както следва:

- Образование, професионални обучения, курсове, семинари, тренинг;
- Чуждоезикова подготовка /английски език/;
- Изпълнение на задълженията на работното място;
- Ангажираност и самоизява на служителя;

- Желание за промяна на работното място;
- Личностни качества

Третият раздел на анкетната карта е съставен от въпрос, с който респондентите оценяват удовлетвореността от кариерното си развитие и значимостта на чуждоезиковата подготовка за постигнатата по-добра позиция в индустриалното предприятие.

След трети раздел на анкетната карта е предоставена възможност за коментари от респондентите.

В анкетата са използвани скалите на Ликърт за оценка от участниците в проучването³⁶.

Вторият етап от изследването включва провеждане на анкетирането, което е осъществено по електронната поща, със съдействието на HR мениджърите на изследваните индустриални предприятия.

Третият етап се състои в:

- получаване на резултатите от попълнените анкети;
- обработка на данните с EXCEL таблици;
- ранжиране на резултатите.

Изследването по втората методика обхваща **три етапа**.

През **първия етап** се уточняват респондентите – това са мениджърите на човешките ресурси в 16 индустриални предприятия.

През **втория етап** се съставя въпросникът за структурираното интервю с участниците в проучването. Той включва пет раздела.

В **първия раздел** на въпросника са включени 6 въпроса, които дават възможност да се създаде профил на респондента относно неговата възраст, пол, образование, опит в предприятието като мениджър човешки ресурси.

Вторият раздел обхваща въпроси, свързани с оценка на чуждоезиковата подготовка на работещите в индустриалното предприятие на различните групи респонденти, както следва:

- ❖ управител на индустриалното предприятие;
- ❖ мениджъри на отдели;
- ❖ аналитични специалисти;
- ❖ приложни специалисти;
- ❖ нискоквалифицирани работници.

³⁶ Ликъртова скала, <https://bg.wikipedia.org/>

В *третия раздел* са включени въпросите, свързани с оценка на степента, в която HR специалистите успяват да осъществят набор и подбор на служители с изискваните чуждоезикови компетенции, а в *четвъртия раздел* HR мениджърите са запитани относно изисквания за владеење на друг език. *Петият раздел* съдържа въпрос относно наличието на изисквания в предприятието за владеење на друг чужд език и за кои групи работещи се отнасят тези изисквания.

През **третия етап** на изследването по втората методика се обработват данните от структурираните интервюта с мениджърите.

След провеждане на двете изследвания се формулират изводи и методически насоки.

Чрез така избраната методология за провеждане на това изследване авторът отчита характера на поставената цел и спазва принципите на точност, уважение към поверителността и успешно използване на количествени и качествени подходи и критерии.

3.2. Резултати от проведеното собствено изследване в индустриалните предприятия.

Резултатите от изследването, относно чуждоезиковата подготовка са представени в Таблица 3.

Таблица 3 - Самооценка на респондентите за чуждоезиковата подготовка

№	Длъжност	Слаба	Задоволителна	Добра	Много добра	Отлична
1.	Управител				19%	81%
2.	Мениджър Отдел				16%	84%
3.	HR специалисти			13%	36%	51%
4.	Аналитични Специалисти			19%	24%	57%
5.	Приложни специалисти	12%	42%	25%	15%	6%

6.	Ниско квалитифицирани	64%	24%	12%	-	-
----	-----------------------	-----	-----	-----	---	---

В следващата таблица са представени резултатите от проучването за това къде респондентите са изучавали английски език.

Таблица 4 - Къде е изучаван английски език

№	Длъжност	Средно образование	Университет	Курсове	Фирмено обучение	Друго
1.	Управител	82%	80%	25%	12%	4%
2.	Мениджър Отдел	85%	84%	23%	18%	6%
3.	HR специалисти	52%	74%	35%	41%	1%
4.	Аналитични Специалисти	58%	65%	19%	24%	2%
5.	Приложни Специалисти	32%	54%	25%	15%	1%
6.	Ниско квалитифицирани	15%	-	42%	-	8%

Таблиците по-долу представят резултатите от изследването от втория раздел, а именно отговорите на отделните групи респонденти на въпроса, свързан с определяне важността на основните фактори, водещи до по-високото кариерно развитие.

Таблица 7 показва резултатите за група „**HR специалисти**”.

Таблица 7 - Определяне важността на основните фактори, водещи до по-високото кариерно развитие.

№	Фактор	Изключително важен	Много важен	Умерено важен	Малко важен	Не е важен
1.	Образование, професионални обучения, курсове, семинари, тренинг	69%	21%	10%	-	-
2.	Чуждоезикова подготовка /английски език/	67%	18%	10%	5%	-
3.	Изпълнение на задълженията на работното място	72%	22%	6%	-	-
4.	Ангажираност и самоизява на служителя	48%	40%	10%	2%	-
5.	Желание за промяна на работното място	28%	24%	19%	17%	12%

6.	Личностни качества	64%	21%	11%	2%	2%
----	--------------------	-----	-----	-----	----	----

Участниците оценяват влиянието на чуждоезиковата подготовка като определящ фактор за по-добрата длъжностна позиция (Таблица 12).

Таблица 12 - Оценка влиянието на чуждоезиковата подготовка като определящ фактор за по-добрата длъжностна позиция.

№	Длъжност	Без влияние	Слабо влияние	Средно влияние	Силно влияние	Много силно влияние
1.	Управител	-	-	-	8%	92%
2.	Мениджър отдел	-	-	-	12%	88%
3.	HR специалисти	-	-	-	14%	86%
4.	Аналитични специалисти	-	-	-	16%	84%
5.	Приложни специалисти	-	-	15%	21%	64%
6.	Нискоквалифицирани	-	-	6%	10%	84%

По втората методика е проведено структурирано интервю с 16 HR мениджъри на изследваните предприятия, чрез използване на въпросник, съдържащ пет раздела. Първият раздел обхваща въпросите, свързани с профила на респондентите

Осем от респондентите работят в средни предприятия и осем – в големи. Шест от предприятията са с чуждестранен мениджмънт.

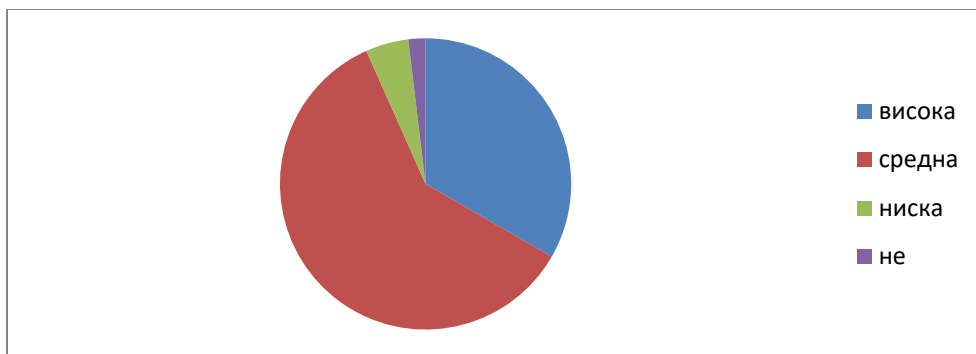
Вторият раздел съдържа оценката на респондентите на чуждоезиковата подготовка на работещите в индустриалните предприятия (Таблица 14)

Таблица 14 - Оценка на респондентите на чуждоезиковата подготовка на работещите в индустриалните предприятия.

№	Длъжност	Слаба 1	Задоволителна 2	Добра 3	Много добра 4	Отлична 5
1.	Управител	-	-	-	2%	98%
2.	Мениджър отдел	-	-	-	4%	96%
3.	HR специалисти	-	-	15%	22%	63%
4.	Аналитични специалисти	-	-	12%	24%	64%
5.	Приложни специалисти	-	18%	55%	21%	6%
6.	Нискоквалифицирани	38%	42%	13%	7%	-

В **Раздел трети**, респондентите определят степента, в която HR специалистите успяват да осъществят набор и подбор на служители с изискваните чуждоезикови компетенции, както следва:

- Висока степен - 35%
- Средна степен – 63%
- Ниска степен – 5%
- Не успяваме - 2%

Фиг. 12 - Степен, в която HR специалистите успяват да осъществят набор и подбор на служители с изискваните чуждоезикови компетенции

В **четвърти раздел** от въпросника, HR мениджърите отговарят на въпроса „Имате ли изисквания за владееене на друг чужд език и за кои групи работещи?“. Анализът на информацията дава възможност да систематизираме резултатите по следния начин:

- Изисквания за владееене на немски език за управители, част от мениджърския състав и аналитични специалисти - 3 респонденти
- Изисквания за владееене на френски език за управители, част от мениджърския състав и аналитични специалисти - 2 респонденти.

При проведените интервюта, в **Раздел пети**, HR мениджърите отговорят на въпроса какви са срещаните трудности при набирането на специалисти с изискваните чуждоезикови компетенции.

В синтезиран вид, това са резултатите от проведеното изследване по двете методики.

3.3. Методически насоки за адаптиране на чуждоезиковата подготовка в съответствие с изискванията на бизнеса

Анализът на резултатите от изследването, както и прегледът на актуалните концепции и модели на чуждоезиковата подготовка от втора глава дават основание за формулиране на методически насоки за адаптиране на чуждоезиковата подготовка в съответствие с изискванията на бизнеса, а именно

- **Подготовка по технически английски език и бизнес английски език**

Както става ясно от авторското проучване, основният проблем е набирането и подбора на служители с добра **подготовка по технически английски език**. В съвременната дигитална ера, тя е необходима за всички инженерно-технически специалисти: машинни, транспортни, авиационни инженери,

компютърни, електронни и други. Компютърните технологии продължават активно да се развиват, като всяка година се появяват все повече и повече иновации. И международните компании непрекъснато търсят специалисти, които биха могли да станат висококвалифицирани разработчици и да повишат нивото на компанията. Познаването на английски без съмнение влияе върху кариерното израстване и като цяло върху заетостта. Значението на техническия английски език за инженерно-техническите специалисти излиза на преден план.

Възможностите в областта на инженерните науки стават все по-големи, тъй като владееенето на езика позволява овладяване и използване на специализирани знания. За да може изучаването на английски език в ТУ-София, филиал Пловдив да позволява на студентите да получат стабилна езикова подготовка преди започване на работа в индустриалните предприятия, е важно да се обърне специално внимание както на изучаването на особеностите на техническия и бизнес език, така и на постоянно подобряване уменията за разбиране и говорене. В тази връзка би било уместно въвеждането на интензивен езиков специализиран курс непосредствено преди изготвянето и защитата на дипломни проекти от страна на студентите, тъй тяхната езикова подготовка в университета на този етап обхваща първата година от тяхното обучение. Чрез такъв курс чуждоезиковата подготовка ще се доближи до изискванията на момента на постъпване на работа и ще отговори на конкретните потребности на бизнеса от подготвени за работа на

Подготовката по бизнес английски език в университетите е от съществено значение поради глобализацията на икономиката и необходимостта от ефективна комуникация в международната търговия и бизнес среди. Бизнес английският език осигурява на студентите ключови умения за участие в глобални проекти, преговори и управленски процеси, като същевременно повишава тяхната конкурентоспособност на трудовия пазар. В допълнение, владееенето на този език позволява достъп до актуални източници на информация и иновации в различни индустриални сектори, което е важен фактор за кариерното развитие и адаптация на пазара на труда. Студентите в ТУ-София, филиал Пловдив получават чуждоезикова подготовка, която е релевантна за бизнеса в България. Съчетаването на теоретични знания с практическо приложение ще помогне на студентите да развият необходимите умения за работа в международни бизнес среди. Необходими са практически

упражнения, опит и проекти на студентите, които да им помогнат да приложат своите знания в реалния бизнес контекст в България, както и да развият своите умения и да се подготвят за работа в съвременната бизнес среда в България.

Важно е да се подчертае, че подготовката трябва да бъде своевременно актуализирана и да следва текущите тенденции и изисквания на бизнеса в България, като се вземат предвид и бъдещите технологични и пазарни посоки на развитие. Също така е полезно да има сътрудничество с бизнес общността за по-добро адаптиране на образователните програми към нуждите на пазара.

3.4. Концептуален модел за актуализация на чуждоезиковата подготовка като фактор за успешно кариерно развитие на служителите в индустриалното предприятие

Основни компоненти на концептуалния модел:

1. Университетите – Съвременна визия и подготовка за дигиталната ера
Съвременните университети трябва да отговарят на динамичните нужди на Индустрия 4.0.
2. Бизнесът – Практическо приложение в ерата на цифровизацията
Индустриалните предприятия в контекста на Индустрия 4.0 изискват служители с високо ниво на езикови компетенции.
3. Английският език – Свързващото звено в Индустрия 4.0
Английският език функционира като глобален комуникационен стандарт в дигиталната индустрия.

Синергия на концептуалния модел

Взаимодействието между университетите, бизнеса и английския език формира ефективен механизъм за кариерно развитие, особено в контекста на Индустрия 4.0. Университетите трябва да интегрират технологични и чуждоезикови компетенции, бизнесът – да инвестира в езиковото обучение на своите служители, а английският език – да бъде разглеждан като стратегически актив за професионално израстване. Концептуалният модел демонстрира, че чрез стратегическо сътрудничество между университетите и бизнеса, както и чрез осъзнатото овладяване на английския език, служителите могат да постигнат устойчиво кариерно развитие в индустриалните предприятия на бъдещето. Индустрия 4.0 поставя нови предизвикателства, но и нови

възможности за онези, които разбират важността на езиковата и технологичната подготовка.

ИЗВОДИ И ОБОБЩЕНИЯ ОТ ТРЕТА ГЛАВА

В трета глава е обоснована методиката на авторското изследване относно важността на чуждоезиковата подготовка на служителите за кариерното им развитие в индустриалното предприятие и са описани конкретните елементи на изследването, извършено в предприятия от индустриална зона Пловдив и резултатите от него. Направеният анализ на резултатите от проведеното изследване дава основание за препоръки и методически насоки за адаптиране на чуждоезиковата подготовка на студентите към изискванията на бизнеса на база на преглед на параметрите на обучението по технически и бизнес английски език на студентите от ТУ-София, филиал Пловдив. Представен е концептуален модел за актуализация на ролята на чуждоезиковата подготовка за кариерното развитие на кадрите, излизащ извън рамките на конкретното учебно заведение и конкретните предприятия от региона, основан на взаимодействието между университета, бизнеса и английския език.

Като обобщение на трета глава се налагат следните изводи:

- Проведеното авторско изследване отговаря на целите и задачите в настоящия дисертационен труд, а именно да докаже, че чуждоезиковата подготовка е фактор за кариерното развитие на служителите в индустриалните предприятия.
- Адаптирането на чуждоезиковата подготовка, която университетите предлагат на своите студенти, е необходима и наложителна за обучаването на бъдещи професионални кадри за бизнеса.
- В съвременните условия на индустрия 4.0. владенето на английски език е ключов инструмент от компетенциите на индивида на пазара на труда.
- Взаимодействието между бизнеса, университетите и английския език е логично и важно за новата и бързоразвиваща се дигитална ера.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Индустриалните предприятия в област Пловдив се развиват с динамични темпове и се нуждаят от висококвалифицирани човешки ресурси, с чуждоезикова подготовка по технически и бизнес английски език. Това изискване е достатъчно съществено основание, за да се положат максимални усилия от страна на висшето образование за подобряване на чуждоезиковата компетентност на студентите. Поставените цел и задачи на дисертационния труд са изпълнени.

В първа глава е направен литературен преглед на основните концепции и виждания за същността на кариерното развитие. Изяснени са теориите за кариерно развитие, свързани изследването в този дисертационен труд, както и дефиниции за кариера, висше училище и чуждоезикова подготовка. Представени са и актуални тенденции, концепции, модели и съвременни визии за влиянието на чуждоезиковата подготовка. Формилирани са изводи и обобщения за английския език като ключов фактор за кариерното развитие на служителите в индустриалното предприятие.

Във втора глава е представен исторически обзор на бизнеса и индустриалното предприятие, разгледани са структурата и тенденциите в развитието на индустрията в Пловдив и е представено взаимодействието между бизнеса, английски език и университета. Изяснени са характеристиките на чуждоезиковата подготовка в Технически университет - София, Филиал Пловдив. Формулирани са изводи за важността на чуждоезиковата подготовка като фактор, оказващ влияние върху кариерното развитие на човешките ресурси.

В трета глава е представена методиката на авторското изследване, изяснени резултатите от проведеното собствено изследване в индустриалните предприятия. Разгледани са анкетното проучване и интервюто, формулирани са изводи. Съставен в концептуален модел на взаимодействие между университет, бизнес и английски език и е обобщена неговата логичност и важност в съвременния глобален свят. На базата на проведено собствено изследване са дадени основни методически насоки за адаптиране на чуждоезиковата подготовка в съответствие с изискванията на бизнеса. Проведеното проучване показва, че от една страна, владението на английски език е значим фактор за кариерното развитие на служителите в индустриалните предприятия. От друга страна, изключително важно е

чуждоезиковата подготовка по английски език да отговаря на потребностите и изискванията на индустриалните предприятия и динамиката на световния икономически и обществен живот, поради което са необходими нейното проучване и предлагането на пътища за актуализация.

ПРИНОСИ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Научно-приложни приноси:

- обогатени и систематизирани са теоретичните знания, свързани с чуждоезиковата подготовка като фактор за кариерно развитие, съответстваща на процесите на глобализация, културно и технологично развитие в целия свят;
- анализ на понятийната система на три елемента на обществения живот – образование, чуждоезикова подготовка и бизнес, които играят ключова роля за динамиката на разглеждания проблем.
- паралелно разглеждане на три различни погледа - към същността и историята на развитие на бизнеса, към целите и задачите на висшето образование от гледна точка на потребностите му и към процесите на утвърждаване на английския език като език на съвременния международен бизнес.
- разработен концептуален модел за непрекъсната преоценка и актуализация на чуждоезиковата подготовка в рамките на университетското образование в други сфери на икономическия и социален живот спрямо потребностите на времето.

Практико - приложни приноси:

- анализ на практиката от българската действителност, свързана с чуждоезиковото обучение в конкретно висше учебно заведение и ролята му като фактор за реализацията и кариерното развитие на подготвяните от него кадри в конкретни индустриални предприятия;
- проведено собствено изследване в индустриални предприятия в град Пловдив, очертаващо потребностите и изискванията на бизнеса в този регион по отношение на чуждоезиковата подготовка в университетите чрез примера на ТУ-София, филиал Пловдив;
- формулирани методически насоки за по-ефективна хармонизация на чуждоезиковата подготовка с изискванията на бизнеса и високо

оценяваната от него роля на чуждоезиковите познания като ключов фактор в кариерното развитие човешкия капитал.

СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ ПО ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Арабаджиева, А.(2024), **Фактори за успешното развитие на бизнеса**, конференция „РОЛЯТА НА ФАМИЛНИЯ БИЗНЕС ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ“, <http://nauchnitrudove.au-plovdiv.bg/category/2023/issue-1-2024/>
2. Арабаджиева, А.(2024), **Проблеми на фамилния бизнес за устойчиво развитие**, конференция „РОЛЯТА НА ФАМИЛНИЯ БИЗНЕС ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ“, <http://nauchnitrudove.au-plovdiv.bg/category/2023/issue-1-2024/>
3. Михова, Т., Арабаджиева, А., (2024), **Фактори за кариерно развитие в индустриалните предприятия**, „Дни на науката 2024“, СУБ – Пловдив
4. Михова Т., Арабаджиева, А., (2024), **Адаптиране на чуждоезиковата подготовка към изискванията на бизнеса**, „Дни на науката 2024“, СУБ – Пловдив

SUMMARY

Industrial enterprises in the Plovdiv region are developing at a dynamic pace and require highly qualified human resources with foreign language proficiency in technical and business English. This requirement constitutes a substantial reason for higher education institutions to make maximum efforts to enhance the foreign language competence of their students. The objectives and tasks set out in the dissertation have been fulfilled.

The first chapter presents a literature review of key concepts and perspectives regarding the nature of career development. Theories related to career advancement, relevant to the research in this dissertation, are clarified, along with definitions of

career, higher education institution, and foreign language training. Current trends, concepts, models, and contemporary views on the impact of foreign language training are also discussed. Conclusions are drawn regarding English as a key factor in the career development of employees in industrial enterprises.

The second chapter offers a historical overview of business and industrial enterprises, examining the structure and development trends of industry in the Plovdiv region, and exploring the interaction between business, the English language, and the university. The specific characteristics of foreign language training at the Technical University of Sofia, Plovdiv Branch, are clarified. Conclusions are drawn about the importance of foreign language training as a factor influencing the career development of human resources.

The third chapter presents the methodology of the author's research, including the results of an empirical study conducted in industrial enterprises. The survey and interview findings are discussed, and conclusions are drawn. A conceptual model illustrating the interaction between university, business, and the English language is developed and its coherence and significance in the modern globalized world are summarized. Based on the conducted research, key methodological guidelines are provided for adapting foreign language training in line with business requirements. The study demonstrates that, on one hand, English language proficiency is a significant factor in the career development of employees in industrial enterprises. On the other hand, it is crucial that English language instruction aligns with the needs and requirements of industrial enterprises, as well as the dynamics of the global economic and social environment. This necessitates continuous analysis and the proposal of pathways for its modernization.
